

EXAMENSARBETE
Hösten 2007
Läroarbldningen

**Sagor i den mångkulturella
förskolan**
– språkutveckling för alla?

Författare
Anna Månsson
Jessica Wendel

Handledare
Pella Sahlin

Sagor i den mångkulturella förskolan – språkutveckling för alla?

Abstract

Denna C-uppsats handlar om tvåspråkiga barn och sagornas betydelse för deras språkutveckling. Syftet är att undersöka hur pedagogerna i den mångkulturella förskolan resonerar kring planeringen av arbetet med sagor för att stärka barnens språkutveckling. Våra frågeställningar är: Hur tänker pedagogerna kring att sagor används i verksamheten?, på vilket sätt kan pedagogerna stärka barnens språkutveckling genom att använda sig av sagor och på vilket sätt arbetar modersmåls lärare med de tvåspråkiga barnens språkutveckling i den pedagogiska verksamheten? En intervjuundersökning med verksamma pedagoger och modersmåls lärare utfördes för att kunna besvara dessa frågor. I uppsatsen redovisas våra huvudresultat. Vi kan konstatera hur viktig integrationen av modersmålet är i verksamheten, samt vilken roll sagor spelar för barns språkutveckling. Samtliga förskolelärare önskar att modersmåls lärarna arbetar mer integrerat i verksamheten. Alla modersmåls lärare anser att modersmålet är viktigt för att underlätta barnens språkutveckling. Vår undersökning påvisar att modersmåls lärare och förskolelärare anser att sagor är ett bra hjälpmedel för barn att utveckla sitt språk om sagorna används med ett tydligt syfte.

Ämnesord: Tvåspråkighet, modersmål, sagor i undervisning, integrerat arbetssätt, modersmåls lärare, förskola, mångkulturell.

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	3
Förord	4
1. Inledning.....	5
1.1 Definitioner	5
1.2 Historisk bakgrund	5
1.3 Samhällets förändring och påverkan	6
1.4 Syfte	7
1.5 Problemprecisering.....	7
2. Litteraturgenomgång	8
2.1 Teoretiska utgångspunkter	8
2.2 Förskolans verksamhet	8
2.3 Modersmållärares betydelse	10
2.4 Språkets betydelse i förskolan.....	12
2.5 Sagans funktion	13
3. Empiri.....	17
3.1 Val av metod	17
3.2 Urval.....	17
3.3 Etiska överväganden	18
3.4 Genomförande av intervjuerna.....	18
4. Resultat och analys.....	20
4.1 Resultat av intervjuerna.....	20
5. Diskussion	25
5.1 Verksamheten i förskolan.....	25
5.2 Betydelsen av modersmålläraren.....	27
5.3 Betydelsen av språket i förskolan.....	30
5.4 Sagans.....	31
5.5 Slutsats av diskussionen	35
6. Vidare forskning.....	37
7. Sammanfattning	38
Referenslista	39
Bilagor 1	
Intervjufrågor förskolepedagog.....	
Bilaga 2	
Intervjufrågor modersmållärare	

Förord

Det har varit en intensiv tid och ett lärorikt område att forska om. Under arbetets gång har vi slagits av hur många olika sätt det finns att arbeta med språkutveckling och vad sagor spelar för roll för barnens språkutveckling och identitet. Detta arbete hade inte kunnat genomföras utan hjälp och stöd från vår omgivning. Vi skulle därför vilja tacka samtliga respondenter som låtit sig bli intervjuade av oss då vi utförde vår undersökning. Vi vill även tacka våra kamrater i handledningsgruppen för att de stöttat oss och givit oss handledning under arbetets gång. Sist men absolut inte minst vill vi tacka våra nära och kära som har stått ut med oss under denna period och varit uppmuntrande när det har behövts och ”peppat” oss då vi kört fast.

1. Inledning

Vad som föranleder detta arbete är att det uppstår möten mellan vuxna och barn från olika kulturer varje dag. Vårt intresse har väckts för hur sagor används i verksamheten, då detta är något som har genomsyrat vår utbildning. Idag möter vi barngrupper med tvåspråkighet på förskolorna och vi vill vidare undersöka hur vi som pedagoger kan använda sagor för barnens språkutveckling. Därför vill vi undersöka om sagor används som metod i förskolan, ur ett mångkulturellt perspektiv. Vi kommer även att undersöka hur modersmållärarna tänker kring sitt arbete med sagor arbetar jämfört med hur förskolelärarna tänker. Att stärka barnens språkutveckling är det mål som både modersmållärarna och förskolelärare arbetar utifrån. Det finns mycket befintlig forskning om hur förskolan hanterar mångkultur i barngrupperna. Men vi har upptäckt att det inte finns så många vetenskapliga studier som vi hade önskat kring hur just sagor används av modersmållärarna. Detta anser vi vara relevant då vi kommer ut och ska kunna möta alla barn på deras nivå.

1.1 Definitioner

Med mångkultur menar vi i detta arbete, förskolor ur ett internationellt perspektiv. Det vill säga, en plats där barn och vuxna möts oavsett kultur, bakgrund och språk. Med modersmål menar vi det språk som är barnens första språk. I merparten av referenslitteraturen används fortfarande den gamla benämningen ”hemspråk” men vi kommer genomgående att använda oss av benämningen ”modersmål” eftersom ordet ”hemspråk” slutade användas i officiella sammanhang i slutet av 1990-talet.

Modersmål, det språk som barn lär sig först (förstaspråk). Modersmålet är det redskap som barn lär sig utnyttja för att kunna använda symboliska begrepp och koda sin omvärld. I tvåspråkiga familjer kan barn tillägna sig två olika modersmål samtidigt. Sedan 1998 är inom det svenska skolväsendet modersmål benämning på språk, annat än svenska, som utgör ett levande inslag i en elevs hemmiljö (http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=257650&i_word=modersm%e5).

1.2 Historisk bakgrund

Sedan slutet av 1930-talet har Sverige varit ett land öppet för invandring. I början kom mestadels flyktingfamiljer (men även flyktingar utan sin familj) medan det på 70-talet kom mycket utländsk arbetskraft. På senare år har det återigen kommit familjer från krigsdrabbade länder. Sedan år 2001 talar var femte elev ett annat språk än svenska i hemmet. Kjersén Edman

(2002) hävdar att det borde vara en rättighet för alla barn/ungdomar att kunna identifiera sig genom böckernas värld. På 1970-talet gjordes det en relativt stor satsning i Sverige för att ge barn stöd i sitt modersmål. Denna satsning blev inte så omfattande som man tänkt och modersmålsundervisningen fick inget större utrymme i skolan. En anledning kan vara att modersmålsundervisningen inte sågs likvärdig med den svenska undervisningen. En annan anledning var att stadsbidraget togs bort och det genomfördes stora besparingar i kommunerna (a.a.). I samhället diskuterades det även om de barn som fick modersmålsundervisning skulle lära sig svenska sämre än de som inte fick det. Detta gick tvärt emot den rådande forskningen som pågick under 1970-talet. Tidigare var en rättighet att barn skulle få modersmålstöd om de/föräldrarna ville, men idag sätts det in när det finns speciella skäl. År 1990 var det cirka 65 procent av de barn som har annat modersmål än svenska som fick stödet och 2001 -2002 var det endast 13 procent som fick det (Ladberg, 2003).

1.3 Samhällets förändring och påverkan

I stor utsträckning är barn beroende av föräldrarnas sociala och ekonomiska situation. Ett barn som till exempel växer upp i ett hem med tillgång till böcker/sagor och med föräldrar som läser för och diskuterar med barnet, får en helt annan utgångspunkt än ett barn vars föräldrar inte har tid eller möjlighet att göra detta. Barns villkor i Sverige har förändrats mycket under 1900-talet. De flesta barn har det materiellt och ekonomiskt bättre än det förra sekelskiftets barn. Utlandsresor har blivit allt vanligare, tv har gjort det möjligt att på ett enkelt sätt få information från olika delar av världen. Samtidigt har barns förtrogenhet med den egna vardagsverkligheten blivit mindre. De vet inte hur föräldrarnas arbetsplats ser ut. Barn ser sällan vuxna arbeta. Hemma tittar föräldrarna på tv och kopplar av. Detta påverkar bland annat barns sätt att leka och de imiterar inte som förr föräldrarnas arbetsuppgifter (Kåreland, 1980).

I böcker och sagor kan barnen möta och lära känna olika sorters verkligheter, förebilder och roller. Boken kan vara ett redskap för orientering i tillvaron samt ha betydelse för barnets känslomässiga och språkliga utveckling. När det gäller tillgången till god litteratur råder det inte jämlikhet för barnen. De barn som har vuxna i sin omgivning som har råd, tid och intresse, är de barn med störst chans att nå de ”goda barnböckerna”. Mellan dessa barn och de barn som inte haft ovanstående fördelar skapas det ett glapp som kan vara svårt att ta igen senare i livet (Kåreland, 2001). Förskolan kan spela en viktig roll för de barn som inte har tillgång till

böcker eller biblioteksbesök i sin hemmiljö eftersom förskolans verksamhet ska verka för att alla barns olika behov tillgodoses, oavsett bakgrund och hemmiljö. Här får barnen en möjlighet att möta barnböcker i olika sammanhang (Lpfö98, 1998).

1.4 Syfte

I förskolans verksamhet ska varje individ få möjlighet att utveckla sin identitetskänsla och kunna känna trygghet i den. I verksamheten ska det läggas stor vikt vid främjandet av barns språkutveckling (Utbildningsdepartementet, *Lpfö98*, 1998). Vårt syfte är att undersöka hur pedagogerna i den mångkulturella förskolan resonerar kring planeringen av arbetet med sagor för att stärka barnens språkutveckling. Vi kommer även att jämföra hur modersmåslärarna menar att sagor används i verksamheten och hur de arbetar med sagor jämfört med hur förskolelärarna arbetar. Idag möter vi barngrupper där många barn talar ett annat modersmål än svenska och som pedagoger ska vi kunna möta och stärka varje barn i deras språkutveckling. Vi vill ge en ny infallsvinkel som kompletterar de tidigare vetenskapliga studierna, då detta är ett område där det fortfarande finns utrymme för fler vetenskapliga undersökningar.

1.5 Problemprecisering

- ◇ Hur tänker pedagogerna på förskolan att sagor används i verksamheten?
- ◇ På vilket sätt kan pedagogerna stärka barnens språkutveckling genom att använda sig av sagor?
- ◇ På vilket sätt arbetar modersmåslärare med de tvåspråkiga barnens språkutveckling i den pedagogiska verksamheten?

2. Litteraturgenomgång

Vi kommer att belysa den historiska bakgrunden såväl som den funktionella betydelsen av sagan i förskolans verksamhet, där modersmålsundervisning ingår. Vidare kommer vi att ta upp våra teoretiska utgångspunkter, det sociokulturella perspektivet samt beskriva samhällets förändring och påverkan. Hur har det svenska samhället och barnens villkor förändrats under 1900- talet?

2.1 Teoretiska utgångspunkter

I ett sociokulturellt perspektiv är utgångspunkten att man föds in i och utvecklas inom ramen för samspel med andra människor. Fysiska och intellektuella/språkliga redskap hjälper människor att förstå och hantera sin tillvaro. Lärande hos individen är beroende av förmågan att ta till sig dessa redskap och kunna använda dem. Kommunikation är länken mellan det inre, tänkande och det yttre, interaktionen (Vygotsky, 1987). Enligt Vygotsky utvecklas och förändras människors kunskaper och intellektuella förmågor kontinuerligt och författaren menar att barnet, genom undervisning, alltid kan lära sig mer än vad det kan lära sig själv. Genom att bygga vidare på det som barnet redan kan och genom lagom utmanande uppgifter kan barnets lärande utvecklas så med detta synsätt är samspelet med omgivningen avgörande för utveckling och lärande (a.a).

2.2 Förskolans verksamhet

På förskolorna blandas idag många olika kulturer och språk. Barnen upplever hur olika kulturer möts och i vissa fall krockar, när de vistas på förskolan. Därför är pedagogernas inställning till modersmål och dess betydelse för språkutvecklingen viktig, eftersom det är det barnen formas efter. Sverige betraktas idag som ett mångkulturellt land och detta avspeglas både i skolan och i förskolans värld. Skolan ska ta hänsyn till barnens rättigheter och aktivt arbeta för att stärka barnen i deras identitet, genom att ta tillvara det kulturarv sagor ger, både på modersmålet samt det svenska språket (Nauclér, 1998). Då pedagoger läser för barnen så vidgas barnets vyer gällande skönlitteratur och detta leder i sin tur till att barnen motiveras till att själva vilja lära sig läsa. Pedagoger ska inte enbart läsa för barnen utan även motivera dem till självständig läsning. Det inkluderar då att göra läsningen till en lättillgänglig aktivitet som möjligt (Alleklev & Lindvall, 2000).

Det är viktigt att barnens intresse fångas upp och används i den planerade undervisningen när man vill stimulera invandrarbarn och barn med flerspråkighet (Ladberg, 2003). Förskolan ska sträva mot alla barns förståelse för att de lever i ett internationellt samhälle. Barnen ska även känna en delaktighet i sitt eget kulturarv (Lpfö98, 1998). Förskola och grundskola är institutioner som når alla barn i samhället och kan spela en stor roll som litteraturförmedlare till barn och borde göra det i större utsträckning. En annan viktig litteraturförmedlare är biblioteket. Här finns även andra medier än böcker, till exempel spel, ljudböcker och skivor. För biblioteken gäller det också att nå fram till barnen och få dem att läsa och låna böcker (Kåreland, 2001). Bibliotekets syfte är att erbjuda andra aktiviteter – sagostunder, teater, film med mera. Både skola och bibliotek spelar stor roll för invandrarbarnens litteraturförsörjning. För att inte tappa kontakten med sin kultur behöver barnen läsa böcker från sina egna länder och på sitt eget språk. De har även behov att läsa lättlästa böcker på svenska, då det kan hjälpa dem att lära sig språket (a.a.).

Ladberg (2003) skriver att pedagogen står för tre viktiga delar i barnens språkutveckling. De ska skapa en god, språktillåtande atmosfär, organisera för språk och ge barnen ett rikt intag av språk. Att skapa en tillåtande atmosfär görs genom att vara goda förebilder där det är tillåtet att prata på olika språk. Ett sätt att tydliggöra detta är om pedagogerna också pratar olika språk. Organisationen i förskolan avser hur resurser fördelas både vad gäller tid, utrymme och material som kan vara befrämjande för barnens språkutveckling. De vuxna ger barnen rika möjligheter att ta till sig olika språkliga material, som de sedan kan använda tillsammans med sina kamrater. Denna tillförsel sker genom till exempel sagor, samtal och skönlitteratur. Det är viktigare att pedagogen berättar och läser för barnen än att barnen gör det för pedagogen (a.a.).

I *Läroplan för förskolan* (Lpfö98, 1998) påpekas betydelsen av språket och barnens rätt att få stöd då de har mer än ett språk. Språk och lärande hänger intimt samman precis som språk och identitetsutveckling. Det är förskolans uppgift att hjälpa varje barn med sin språkutveckling. Pedagogerna ska även ge barn med ett annat modersmål än svenska möjlighet att utveckla båda språken.

I förskolans verksamhet ska det råda en öppen och tillåtande miljö där barnen känner att det är tillåtet att prata sitt modersmål. Pedagoger kan hjälpa barnen genom att pedagogerna själva

anser att språk är både roligt och intressant. Detta kan konkretiseras om pedagogerna lär sig några ord på barnens modersmål. På detta sätt kan pedagogerna fånga upp barnen på ett annat sätt och bygga broar mellan språken (Abou – Touk, *Förskoletidningen* 6, 2006).

2.3 Modersmåslärarens betydelse

Inledningsvis kommer vi att redovisa en rapport av Hill (1996) som handlar om invandrabarns möjligheter och olika argument för modersmåslärarens funktion. Hill undersöker om de barn som haft modersmåslärlärd undervisning från förskolan och upp i skolvärlden, har bättre framtidsmöjligheter än de barn som inte haft det. Vi kommer även att definiera språk- och begreppsutveckling samt barnens samspråkande i samhället och hemmet.

Modersmåsläraren kan arbeta på olika sätt. Exempelvis kan modersmåsläraren utgöra den ena delen av ett par då barnen arbetar parvis med språkträning. Modersmåsläraren bidrar med sitt kunnande om hemkulturen, sina kunskaper om modersmålet samt är ett stöd för barnen då de ska interagera med andra vuxna och barn. För många barn i förskolan står modersmåsläraren för trygghet och barnen skapar ofta starka känslomässiga band till denne. Modersmåsläraren hjälper barnen att stärka deras självkänsla och identitet (Hill, 1996).

Varje individ har rätt att få stärka de språk de behöver för att klara sig, det vill säga, de tvåspråkiga barn som lever i Sverige har alltid behov av både sitt modersmål och det svenska språket. Modersmålet som talas inom familjen är för ett barn viktigare än samhällsspråket¹ då familjen tillhör barnets närmsta och innersta krets. Det språk som talas i samhället är viktigt då barnet ska kunna fungera som en medborgare. Det handlar därför inte om huruvida barnet ska få utveckla sitt modersmål eller svenska, det handlar alltid om att barnet ska få tillgodogöra sig både och. Barn som har behov av det, lär sig många språk för att kunna göra sig förstådda och kunna prata med dem som de har en relation till. Detta går dock inte av sig själv, utan det viktigaste är att barnen associerar språket som känslomässigt betydelsefullt. Modersmålsstöd hjälper barnen att bygga broar mellan det trygga och det nya, okända språket så de blir trygga även i det (Ladberg & Nyberg, 1996).

Är modersmålet väl utvecklat hos barnet sker inläringen av andraspråket mycket lättare.

¹ Med samhällsspråk menar vi är det språk som övervägande talas i det samhälle/land som man lever i.

Språk- och begreppsutvecklingen går parallellt med varandra och stödjer och påverkar ständigt. Om barnets ordförråd är utvecklat genom modersmålet underlättas andraspråksinlärningen på så sätt att barnet endast behöver sätta nya ord på redan kända begrepp. Om barnet inte har ett utvecklat modersmål måste det lära sig nya benämningar på saker och ting på båda språken (Hyltenstam, 1996). Inom förskolan utvecklar barnen sin identitet och sin språkutveckling och även de barn som inte är tvåspråkiga har glädje av de olika språkmöten som sker då de genom dessa möten får en större förståelse för olika kulturer ("Växelvis på modersmål och svenska", Skolutredning, Skolverket, 2006).

I artikel 29 i "Förenta Nationernas konvention om barnens rättigheter" (1990) poängteras språket och kulturen:

1. Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att:

(c) utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen. (*Förenta Nationernas konvention om barns rättigheter*, andra stycket, artikel 29 c, 1990)

En vanlig uppfattning kring tvåspråkighet är att modersmålet måste vara utvecklat på en hög nivå för att barnen ska kunna tillgodogöra sig sitt andraspråk. Detta behöver inte nödvändigtvis vara sant då två språk kan utvecklas parallellt. Det avgörande för utvecklingen är däremot att barnen tillåts att vara delaktiga och interagera med sin omgivning. Finns det dessutom språkliga redskap i barnens närmiljö som de kan ta del av tar de själv hand om inlärningen (Flyman Mattsson, *Förskoletidningen 6*, 2006).

De vuxnas reaktioner påverkar barnens sätt att tala, då barn är mycket känsliga och om de märker att de vuxna blir osäkra reagerar barnen på samma sätt. Om barnens modersmål inte uppmärksammas eller ger negativ uppmärksamhet får barnet intrycket att deras språk, det de identifierar sig med, inte är värdefullt och viktigt. Modersmålläraren kan bli ett stöd och en förebild som kan ge barnet en annan syn på sitt ursprung. Modersmålläraren kan stärka barnen då de får lättare att lära sig svenska om de har sitt modersmål med sig, eftersom språkkunskaper stödjer varandra (Ladberg & Nyberg, 1996).

En av de viktigaste uppgifterna modersmålläraren har, menar Bergman m.fl. (1992), är utvecklandet av barnens kognitiva nivå. Barnen måste få möjlighet att både kommunicera och tänka på sin egen nivå och inte bara på den nivå som deras kunskaper i det svenska språket

räcker till. Bergman m.fl. menar att det bästa hade varit om modersmåls läraren hade kunnat ägna sig mer åt undervisning inom olika ämnen istället för att bara arbeta med att översätta vad förskolepedagogerna berättar (a.a.). Modersmålsträning i förskolan bör integreras i verksamheten. Där har barnet möjlighet att utnyttja båda språken i naturliga och vardagliga situationer och från fast anställd personal (Hyltenstam, 1996).

Författaren menar att modersmåls lärarna har andra erfarenheter än de inhemska språklärarna har. De vet hur det är att komma till ett nytt land, hur det är att behöva lära sig ett andraspråk och de har framförallt kunskaper om hur man lär sig ett andra språk då de själva har gjort det en gång. Modersmåls läraren kan även fungera som ett viktigt stöd för barnen, framförallt om de har traumatiska händelser bakom sig såsom krig (Ladberg, 2000). Den mest effektiva undervisningen uppnås om modersmåls undervisningen integreras med den ordinarie undervisningen. Barnet får då en bättre användning av sitt modersmål samtidigt som de andra eleverna kan intresseras för den nya kulturen och språket. Ofta sker modersmåls undervisningen dock i isolerade klassrum, där de andra eleverna aldrig märker av att den finns (a.a).

I en studie av Höök (*Förskoletidningen nr 6*, 2006) framkommer det att både pedagoger och chefer inom förskolan anser att modersmåls stöd är något som behövs tills barnen lärt sig det svenska språket. Endast ett fåtal av de tillfrågade i studien menade att modersmålet har betydelse för språk – och kunskapsinläringen. Ur ett sociokulturellt perspektiv kan barnens språk utvecklas då de får vara delaktiga i olika kulturella och sociala omgivningar. Inte bara får barnen möjlighet att vidareutveckla sitt ordförråd utan även sin grammatik. De får en större kunskap i hur språket används i olika situationer. Detta innebär också att modersmålsstödet måste vara varierat efter behovet hos individerna, det vill säga barnen. Då barnen lär sig ett språk lär de sig så mycket mer; de lär sig även att betrakta världen och sin omgivning på ett nytt sätt. Språket binder samman kulturer och genom olika språkuttryck kan barn få möjlighet att uttrycka sina värderingar och åsikter (a.a).

2.4 Språkets betydelse i förskolan

De flerspråkiga barnen ska få möjlighet till att utveckla både sitt modersmål och det svenska språket. Barnen ska även bli utmanade i sin kommunikation och göras uppmärksamma på sin egen kommunikativa förmåga. Förståelsen för barnens egen språkutveckling är ett av arbets-

lagets strävandemål då en del av uppdraget i förskolan är att göra lärandeprocessen synlig för barnen själva (Lpfö98, 1998).

I förskolans aktiviteter är det bra om en tolk eller en modersmåls lärare kan finnas med och förbereda de flerspråkiga barnen på vad som ska hända under samlingen eller dagen. Barn som inte förstår vad som sägs har svårt att sitta stilla och koncentrera sig någon längre stund. I verksamheten är det viktigt att det finns en god inlärningsmiljö där barnen har tillgång till mängder av olika material som väcker deras nyfikenhet och lust (Alleklef & Lindvall, 2000). Pedagogerna måste kunna anpassa verksamheten för att den ska främja alla barns utveckling vid såväl högläsning och gemensam läsning är det innehållet som är det väsentliga. Då barnet förstått att de små symbolerna som står skrivna på sidan faktiskt har en betydelse, då har barnet börjat sin läs- och skrivprocess (Almqvist m.fl., 1990).

Det är viktigt att barn ända från början får språklig stimulans, så ett rikt och varierat ordförråd kan utvecklas, detta är språkforskare i allmänhet överens om, och att barns utgångsläge skiljer sig åt, ofta beroende på den sociala miljön. Förskolan har en stor uppgift att fylla när det gäller att stimulera barnets språkutveckling (Kåreland, 2001). I den pedagogiska verksamheten möts barn från olika kulturer och därför har pedagogerna möjlighet att minska klyftan mellan de barn som kommer från mindre fördelaktiga språkliga miljöer och de barn som kommer från mer språkligt gynnsamma miljöer. Föräldrarnas engagemang spelar stor roll för sina barns språkutveckling. Om de talar mycket, ofta och varierat med barnen och tidigt för in dem i böckernas värld stimuleras språkutvecklingen (a.a.). Detta tas även upp i Lpfö 98 som skriver att förskolan ska verka för att ha ett nära samarbete mellan föräldrar och verksamheten (Utbildningsdepartementet, 1998)

2.5 Sagans funktion

Nedan tar vi upp barns intresse och medvetenhet för språk och skrift, och fem skäl till varför barn bör läsa/få läst för sig. Något som barn hör, oavsett var i världen de bor, är sagor och därför belyser vi sagans olika funktioner som gränsöverskridande metod för språkutveckling. Vi kommer även att peka på fördelarna med att arbeta med samma saga under en längre tid. Slutligen tar vi upp barnens förståelse för böcker och identitetsskapande.

Det finns fem bra skäl till varför barn ska läsa och få läst för sig enligt Amborn & Hansson (1998). För det första har läsningen i sig stor betydelse för språkutvecklingen då hälften av människans ordförråd skapas före sju års ålder. De barn som fått språklig stimulans i förskolan av pedagoger som arbetar efter tydliga mål med sina aktiviteter och som ständigt reflekterar kring hur och varför lärande sker, kan ge barnen ett större försprång. Detta är något som kan vara svårt att ta igen senare. För det andra kan litteratur hjälpa människor i kris på så sätt att de mår bra när de läser och glömmar sin sorg. För det tredje utvecklar läsare den empatiska förmågan då läsaren tränas att se situationer ur olika perspektiv och skapa inre bilder. För det fjärde bör barn läsa och få läst för sig då det innebär en stor stimulans för begreppsbildningen och genom att diskutera det lästa får de bearbeta sina upplevelser. Sist men inte minst ska barn känna en glädje att läsa (Amborn & Hansson, 1998).

Sagan fyller flera funktioner, dels är den språkligt stimulerande, dels ett verktyg för kulturellt fastställande av identitet samt bearbetning av känslor och upplevelser. De som arbetar i förskolan har som uppdrag att stimulera barns språkutveckling samt att uppmärksamma barns intresse för den skriftspråkiga världen (Lpfö98, 1998).

Då modersmålläraren läser sagor på barnens modersmål har de samma mål som andra förskolelärare. Målet är att öka barnens intresse för böcker, låta barnen lyssna till det talande språket och koppla samman det med det skrivna och utöka ordförrådet. Författarna menar vidare att barn som lever med två kulturer behöver tillgodogöra sig läsoplevelser från böcker som skildrar båda kulturenas traditioner och livssyn. Detta är något som stärker barnens egen identitet. Genom sagorna kan barnens intresse för hemlandets hjältar och folksagor väckas, då sagorna ofta är skrivna på ett poetiskt språk som inte alltid kan översättas utan att det förlorar sin rikedom och nyansering. Dessa sagor bär på ett rikt kulturarv som barnen bör få ta del av (Nauclér m.fl.1998).

Enligt Lpfö 98 ska förskolan präglas av ett tematiskt arbetssätt där miljön är öppen och inbjudande. Leken och kreativiteten ska främjas och barnens lust att lära ska tas tillvara (Utbildningsdepartementet, 1998). Detta ger barnen möjligheter att ta till sig nya erfarenheter så att det ständigt sker ett lärande. Inom det tematiska arbetet kan både andra kulturer och sagoberättande rymmas.

Att arbeta med samma bok/saga under en längre tid ger många fördelar då barnen lär sig att lyssna till språket och på så sätt får ett större ordförråd. Pedagoger vinner på att hjälpa barnen in i bokens miljöer så att de förstår vad som utspelar sig, hur omgivningen ser ut och så vidare. Barnen kan då koncentrera sig på innehållet istället för att behöva fundera över dessa saker så fort de börjar på en ny bok (Bergman m.fl. 1992). Det finns många anledningar för vuxna att berätta historier/sagor för barn, framför allt för det är så nära förknippat med barnens språkutveckling. Att läsa tillsammans skapar dessutom känslomässiga relationer mellan barn och vuxen, vilket underlättar inläringen hos barnen. Barnen utvecklar tidigt en förståelse för att böcker är intresseväckande och betydelsefulla, vilket på längre sikt hjälper barnet i skolåldern. I skolan skaffar barnen kunskap främst genom att läsa sig till den. Vidare utvecklar barnen ett större ordförråd och tillgodogör sig nya språkliga mönster, samt stimulerar barnens fantasi. Barnen får även möjlighet att identifiera sig och utveckla empati genom läsning/berättande (Arnberg, 2004).

Barn uppskattar att få lyssna till berättelser som de vuxna berättar. Familjemedlemmar och pedagoger spelar en stor roll då de tar sig tid och låter barnen ta del av olika saker. Inom familjen stärks barnets identitet genom att få lyssna till muntliga familjeberättelser. Läsandet av böcker är ett sätt att ta till sig ett nytt språk och dessa böcker bör ligga på samma nivå som barnens intresse och språkkunskaper. Har de tvåspråkiga barnen kunskaper i sitt modersmål ger detta en bättre grund att stå på då de utvecklar sin identitet och sin delaktighet i både samhället och sin egen kultur ("Växelvis på modersmål och svenska", Skolutredning, Skolverket, 2006).

De barn som ser andra läsa och som får böcker lästa för sig börjar också tidigt att bete sig som läsare. Små barn kan sitta med en bok, och läsa den även om boken är upp och ned för de har iakttagit andra och förstått att de exempelvis ska vända blad när de läser. Många förskolor har dagliga språkövningar där det är viktigt att tänka på att dessa övningar fyller en funktion och sätts in i ett sammanhang som är meningsfullt för barnen (Andersson, m.fl. 2000).

Om barnen får böcker lästa för sig ända från att de är spädbarn och tillåts titta i boken tillsammans med den som läser högt ser barnen bokstäverna, kombinationerna, och de olika variationerna i skriftspråket. De blir då omedvetet bekanta med just sitt språks egenheter och hemligheter. Orden kan få bilder och bokstäverna mening. Ju mer erfarenhet barn har av språk desto bättre blir de på att läsa. Genom att tala med barnen, diskutera, resonera och lyssna delar

vi med oss av världen. Tas flera sinnen in i högläsningen kan man få variation och engagera barn som har svårt att koncentrera sig. Kramdjur som barnen får klappa kan bli deltagare i en djurberättelse, när de kramas i sagan kramar barnet djuret. Språkutveckling för alla barn går att underlätta med hjälp av sagoberättande och/eller högläsning. Sagor finns i alla kulturer och många sagor finns i liknande former i olika länder. Likheterna kan hjälpa barn att skapa en förförståelse för, och utveckla, ett nytt språk (Ljungström & Hansson, 2006).

3. Empiri

Vår undersökning fokuserar på barns språkutveckling i förskolan, vi har valt att undersöka modersmåslärares och förskolelärares uppfattning om sitt arbete med sagor som metod för språkutveckling. Först återkommer våra forskningsfrågor i relation till vår metod. Urvalet för undersökningen beskrivs samt de etiska överväganden som vi haft som grund för vår undersökning. Till sist kommer en beskrivning av hur intervjuerna genomfördes.

3.1 Val av metod

Val av intervjumetod grundas på att informationen behöver vara djupgående och mer detaljerad. Respondenten får möjlighet att utveckla sina tankar kring ämnet. Intervjufrågorna planerades i förväg men var öppna för att vi skulle få ett så kvalitativt underlag som möjligt. Ljudupptagning tillämpas för att få en fullständig och korrekt dokumentation av intervjun, detta sker med datorns hjälp. Att använda sig av diktafon kan få respondenterna att känna sig obekväma i vetskapen om diktafoninspelningen, eller bli nervösa. Dock tror vi inte att diktafonens närvaro kommer påverka respondenternas svar, eftersom vi vid tidigare tillfällen använt oss av detta hjälpmedel med tillfredställande resultat.

Våra frågeställningar är:

- ◇ Hur tänker pedagogerna på förskolan att sagor används i verksamheten?
- ◇ På vilket sätt kan pedagogerna stärka barnens språkutveckling genom att använda sig av sagor?
- ◇ På vilket sätt arbetar modersmåslärare med de tvåspråkiga barnens språkutveckling i den pedagogiska verksamheten?

3.2 Urval

Vi utförde våra undersökningar i en mellanstor stad, i en kommun i södra Sverige. Föremål för undersökningen var två förskolor som enligt vår kännedom ansågs som mångkulturella, då antalet flerspråkiga barn från olika kulturer var övervägande i barngrupperna. De två första respondenterna, i arbetet benämnda som A och B arbetade på förskola I. På den avdelning där pedagog A och B är verksamma kom de flesta barn direkt från sina hemländer utan att ha det

svenska språket med sig. På förskola II pedagog C verksam och denna förskola är belägen i ett mångkulturellt område i kommunen där barnens språkkunskaper är skiftande. Alla tre modersmåslärarna gick runt på de olika förskolorna och var alltså inte knutna till endast en förskola.

Vår undersökning omfattade vad Denscombe (2000) anser vara ett subjektivt icke-sannolikhetsurval, det vill säga att de respondenter vi intervjuade, troligen skulle ge oss den mest värdefulla informationen då denna yrkeskategori har mest kunskap inom detta område. För att få svar på frågan om hur sagor används på förskolan av modersmåslärarna i jämförelse med pedagogerna i verksamheten, så har vi valt kvalitativa intervjuer som metod. Tre av pedagogerna som deltog i intervjuerna är förskolelärare och tre av respondenterna är modersmåslärare. Vi intervjuade sammanlagt sex stycken pedagoger då vi ansåg att det gav ett tillräckligt brett underlag för vår undersökning.

3.3 Etiska överväganden

Vi har utgått från de forskningsetiska principerna när vi gjorde intervjuerna. Dessa principer innebär att vi informerade respondenterna om syftet med vår undersökning. Samtyckeskravet innebär att respondenterna intervjuas frivilligt. Med konfidentialitetskravet menas att allt material ska behandlas konfidentiellt, detta uppfylldes då vi ändrade namnen/inte namngav respondenterna samt att det bara är vi som hanterade det insamlade stoffet. Nyttjadedkravet innebär att all data som insamlas via intervjun endast kommer att användas i den aktuella undersökningen (Vetenskapsrådet, 2002). All denna information gavs till respondenterna innan intervjuerna genomfördes.

3.4 Genomförande av intervjuerna

Pedagogerna på förskolorna kontaktades via telefon och vi presenterade oss, samt berättade om vårt arbete och syftet med undersökningen. Vi garanterade de intervjuades anonymitet i vårt kommande arbete. Samtliga pedagoger ställde sig positiva till att medverka i undersökningen. I samband med intervjuerna gjordes även kortare fältanteckningar som stöd för det senare tolkningsarbetet av det insamlade materialet. Intervjutillfällena varade ca 20 minuter

var och genomfördes på respondenternas arbetsplatser. De intervjufrågor som användes finns under i Bilaga 1 och Bilaga 2.

4. Resultat och analys

Nedan kommer resultatet från intervjuerna med förskolepedagogerna att presenteras. Pedagogerna benämns A, B och C. Vidare kommer resultatet från intervjuerna med modersmåslärarna att presenteras och dessa benämns som M1, M2 och M3 för att de ska bli lättare att skilja från förskolepedagogernas svar.

Det finns alltid en risk med att intervjua respondenterna öga mot öga då de kanske formar sina svar efter vad de tror intervjuaren vill att de ska svara men det finns inte några skäl att betvivla sanningshalten i de svar vi fått. Inte heller anser vi att våra personligheter påverkat respondenternas svar. Vi anser att intervjuerna gav tillräckligt kompletterande underlag för att besvara våra forskningsfrågor.

4.1 Resultat av intervjuerna

Vår undersökning syftade till att ge oss svar på frågorna: Hur tänker pedagogerna på förskolan att sagor används i verksamheten? på vilket sätt kan pedagogerna stärka barnens språkutveckling genom att använda sig av sagor och på vilket sätt arbetar modersmåslärare med de tvåspråkiga barnens språkutveckling i den pedagogiska verksamheten?

Samtliga respondenter arbetade med språkutveckling och var överens om hur viktigt det är att kommunicera med barnen på ett tydligt och konkret sätt. Barnen kan då tillgodogöra sig olika språknyanser och synonymer. I språkarbetet användes språk, sago- och sångpåsar som verktyg för att ytterligare förstärka barnens språk och synintryck. Barnen fick även träna sig på att återberätta sagan muntligt eller genom dramatisering eller teckna den. Både pedagog A och B talade om hur det är språkutvecklande att använda sig av så många sinnen som möjligt. Pedagog C berättade hur de arbetade med språkets mångfald genom att använda olika sinnen som exempelvis drama eller musik. På förskolan I tränades barnen på prepositioner genom användandet av en fallskärm. Pedagog B menar att språket kommer naturligt genom att leka fram det.

På båda förskolorna uppmanades barnen att använda sig av det svenska språket så mycket som möjligt. En skillnad var, att på förskola I var det tillåtet för barnen att tala sitt modersmål medan barnen endast fick tala sitt modersmål under inskolningsveckorna på förskola II.

Det hände att pedagog A frågade något barn vad en särskild fras eller mening betydde då denne vill stärka barnets kultur och visa intresse för modersmålet. Språket tränades i alla situationerna på båda förskolorna. Pedagog A och B arbetade med att benämna de saker som sker, exempelvis upprepade de ord som barnen ännu inte kunde.

Både pedagog A och C ansåg att en kombination av att barnen läser själva och att en pedagog är närvarande är det bästa alternativet, medan pedagog B menade att det var viktigt att läsa men att det ska finnas någon mening med det. Det viktigt att barnen läser, så att de hittar ett sätt att få upp intresset för det skrivna, ansåg pedagog A. Pedagog C sa dock att pedagogen borde läsa för barnet först och att barnet sedan själv fick titta i boken. Här motsade sig pedagog C något, då denna först hävdade att en kombination var det bästa alternativet.

Många barn har favoritböcker som de brukar sitta med själva. Pedagog C poängterade hur viktigt det är att barnen får återberätta sagan för förståelsens skull. Detta menade pedagog C inbjuder till vidare intresse och att det är det naturliga sättet att lära barnen tal och betydelser. Pedagog C tryckte på vikten av glädjen sagor ger. Pedagog A berättade hur de arbetade mycket med Astrid Lindgren, mest med *Pippi Långstrump* då denna karaktär gick att använda som verktyg inom fler områden. Pedagog A ansåg att böcker som *Barnen i Bullerbyn* kan vara svåra att förmedla och relatera till för de barn som kommer från krigsdrabbade länder. Denna bok beskriver den småländska lantliga idyllen som kanske inte alls stämmer överens med dessa barns egna erfarenheter. Pedagog B arbetade inte med sagor efter något syfte eller tema, utan läste då barnen vill bli lästa för och ibland för att lugna ner barnen. Böcker användes inte som ett eget mål i verksamheten, utan var till för att skapa trygghet i gruppen, enligt pedagog B.

Pedagog B berättar i detta citat orsaken till varför böcker inte finns med i dennes planering. ”Mitt mål med arbetet här är att få trygghet i gruppen, att var och en skall känna sig trygg här och då är det ju, denna pojke känner sig trygg när jag läser och då gör jag det med honom men jag kan tyvärr inte läsa så mycket för de andra för de är inte riktigt där än och kan lyssna.” Vinsterna med användandet av sagan *Bockarna Bruse*, var att en pojke hade blivit stärkt och trygg av att använda boken och hade på så sätt kunnat bjuda in andra barn i leken.

Uppmärksamheten han fick från de andra barnen har stärkt pojken. Pedagog C menade att då de läste sagor och berättelser för barn med ett annat språk, använde de sig av bildrika böcker. Flanosagor² var det som barnen tog till sig bäst. I arbetet med de tvåspråkiga barnen användes bilder mer frekvent än med de svenska barnen.

På förskola I var M1 integrerad i verksamheten. M1 är, enligt pedagog B: s utsago, mycket intresserad över vad som skulle hända under dagen och planerade sitt arbete efter pedagogernas planering. Pedagog B menade att det är bra att M1 var med i samlingen, men ibland borde M1 sätta sig enskilt med barnen, enligt pedagog B. M1: s arbete är mycket viktigt enligt pedagog B eftersom denna ansåg att de inte alltid kunde hjälpa de tvåspråkiga barnen fullt ut. Pedagog A trycker på att modersmåls lärare alltid är viktiga. Både pedagog A och B ansåg att samarbetet med M1 fungerade mycket bra då de såg framsteg hos barnen. Pedagog C uttryckte i intervjun en önskan om att M3 var mer involverad i förskolelärarnas planerade verksamhet.

Pedagog C menade att många barn kommer till skolan och har språket, men inte förståelsen och hävdade att många barn härmade vad de vuxna sa utan att ha förståelse för det sagda. Det viktigaste är förståelsen då de sedan skulle lämna över barnen till skolan, ansåg pedagog B. Den enda skillnaden pedagog C såg på hur tvåspråkiga barn tog till sig sagor jämfört med svenska barn var just förståelsen av det lästa. Modersmåls lärarna hade samma sätt att se på lärandet i de flesta situationerna. Den stora skillnaden var deras syn på hur ett integrerat arbetssätt är viktig för barnens språkutveckling.

M1 menade att det är viktigt att modersmåls lärare måste vara medvetna om vad som ska hända under dagen på förskolan. Detta eftersom det är viktigt att integrera modersmålet i den dagliga verksamheten på förskolan. M1: s syfte var barnens integration i det svenska språket och samhället och arbetade därför tillsammans med förskolepedagogerna på förskolan I. Två språk talades hela tiden parallellt och barnen skiljdes inte från gruppen utan fick leka med andra barn samtidigt som modersmålsundervisningen skedde. M2 arbetade på ett annorlunda sätt jämfört med M1. Modersmålsundervisningen skedde separat eftersom det inte var så

² En flanosaga är när pedagogen berättar en saga med hjälp av bilder som sätts upp på en vägg, tavla etcetera. Bilderna förtydligar händelser och karaktärer för barnen då bilderna sätts upp och flyttas runt efterhand som sagan pågår.

många barn som kunde bosniska. Det fungerar inte att översätta direkt från svenskan till modersmålet, om verksamheten hade varit integrerad enligt M2.

Här finns en tydlig skillnad på hur M1 och M2 har uppfattat sitt uppdrag och hur de arbetar i den pedagogiska verksamheten. Detta kan bero på vilken utbildning och erfarenhet av den pedagogiska verksamheten M1 och M2 har från sina respektive hemländer. Synen på lärande och den didaktiska synen tror vi också kan ha en stor betydelse för deras utförande.

M3 ansåg sig arbeta integrerat då det ibland kom in andra barn som inte hade bosniska som modersmål och lyssnande. Här motsäger M3 sig själv då arbetet med barnen skedde i ett separat rum segregerat från den vanliga verksamheten. Vidare menade M3 att det inte skedde någon modersmålsundervisning under samlingar och dylikt. Ytterligare en motsägelse skedde då M3 berättade om barnen till exempel var ute så följde modersmålsundervisningen med ut. Vi anser att eftersom M3 följde med barngruppen på olika uteaktiviteter skedde åtminstone en viss integration av modersmålsundervisningen, även om M3 inte verkade anse detta.

M3 samarbetade med andra bosniska modersmåls lärare som arbetade i grundskolan och i gymnasiet. De modersmåls lärarna som arbetade inom förskolan hade likadana planeringar och mål även om de jobbade med olika språk. M3 sade sig ha mål för alla aktiviteter med barnen. Här blir motsägelsen att M3 även säger sig göra allt spontant. M1 menade att sagor utvecklar språket. Barnen får återberätta vad som händer då barnen genom sagan kan lära sig mycket. Enligt M1 bör pedagogerna sitta med barnen och tänka på vad barnen gör då de läser olika sagor. M2 hade liknande tankar angående skönlitteratur i verksamheten. Sagor användes först och främst för att barnen skulle lära sig läsa och få en bättre förståelse och utveckla sin fantasi. När sagor användes med de yngre barnen fick de återberätta på olika sätt. M3 använde sagor främst på det sätt att barnen satt och lyssnade medan M3 läste och förklarade för barnen. Genom sagor tränas barnens uppmärksamhet, de får se olika ord och så är det spännande att lyssna. M3 använde sig av både bosniska och svenska sagor.

M1 och M2 var överens då de poängterade att undervisningen måste vara meningsfull för barnen, annars tröttnar de och tappar intresset snabbt. M1 arbetade efter olika metoder då det krävdes för att kunna nå olika barn. M1 tryckte på att det var viktigt att pedagogen reflekterade vad barnet gjorde då en saga lästes. M2 poängterade att det inte är tillräckligt att endast läsa sagan utan det krävs att den bearbetas på flera olika sätt såsom återberättelse, dramatise-

ring och så vidare. Ibland valde M2 ut specifika sagor som representerade hemlandet eftersom det är viktigt att barnen får lära känna sin kultur och sitt språk. M2 betonade att modersmål inte bara är språket utan även religion, geografi, historia etcetera. M1 arbetade mer efter idén att barnen skulle lära sig varandras kulturer för att kunna förstå och respektera varandra. M3 framhöll hur viktigt modersmål är då det är en grund för att barnen skall lära sig bättre svenska. Kan barnen inte sitt modersmål ordentligt, kommer de inte heller att lära sig det svenska språket bra, enligt M3.

Två av förskolelärarna hade oftast ett tydligt syfte med sitt sagoläsande, medan den tredje i huvudsak läste för att lugna barngruppen. Alla ville ha ett mer integrerat arbetssätt mellan modersmåls lärare och förskolelärare. Samma uppfattning hade inte modersmåls lärarna, det var bara en av dem som ville ha ett större samarbete med förskolan. Modersmåls lärarna använde i huvudsak sagor på hemspråken eftersom dessa kan kopplas till hemlandets kultur. M1 berättar i nedanstående citat om arbetet med sagor. *”Sagan utvecklar språket. De barnen som bara har varit här en kort tid skall både kunna förstå arabiska och kunna svenska. Vad händer i sagan? Barnen får återberätta vad som händer. Genom sagan kan barnen lära sig så mycket.”*

5. Diskussion

I diskussionen diskuteras resultaten av den empiriska undersökningen i relation till litteraturen. Vidare belyses förskolans verksamhet samt modersmålslärares betydelse för barnens språkutveckling. Avslutningsvis tar vi upp språkets betydelse i förskolan och sagans funktion för språket ur de intervjuades synvinkel.

5.1 Verksamheten i förskolan

Även om förskolans verksamhet ska vara lika för alla barn, har barn olika behov och förutsättningar. De flerspråkiga barnen har ett större behov av språkträning, både på svenska och på sitt modersmål, än de svenska barnen. På förskola II fick barnen endast tala sitt modersmål under inskolningsveckorna, barnen skulle sedan prata svenska. Detta trots att pedagog C i intervjun poängterade hur viktigt det var att kommunicera och att använda sig av språkets mångfald i form av musik, bild och drama. Vi ställer oss frågande till om språkarbetet i denna mångkulturella förskola verkligen är utvecklande för de tvåspråkiga barnen eftersom Naucér m.fl. (1998) påpekar att barnen behöver vara starka i sitt modersmål för att underlätta språkinläring av det svenska språket. De flerspråkiga barnen behöver stärkas i sin identitet och är känsliga för negativa reaktioner från omgivningen. De behöver känna att båda kulturerna är viktiga och accepterade. Om barnens modersmål inte får talas på förskolan kan detta hämma språkutvecklingen (a.a.). Språkarbetet är oerhört viktigt och det måste varieras och ge barnen rika möjligheter att få utöva olika aktiviteter som stimulerar deras språkutveckling. Vi anser att detta görs bäst genom att ha en öppen och tillåtande miljö där barnen får använda sig av sitt modersmål och det svenska språket parallellt.

Pedagog C: s inställning till språk och språkarbetet på förskola II påverkar barnen och detta är inte vad vi anser vara en tillåtande språkmiljö. Barnen är här tvungna att tala sitt andra språk i första hand och sitt modersmål endast då det är modersmålsundervisning. Detta går direkt emot vad läroplanen för förskolan säger, då förskolan ska verka för att alla barn förstår att de lever i ett internationellt samhälle och att de känner en delaktighet i sitt eget kulturarv (Lpfö98, 1998). Vi undrar hur dessa barn ska kunna känna delaktighet i sitt kulturarv då pedagogerna tydligt markerar att deras modersmål inte är önskvärt?

Vår uppfattning stärks av Ladberg, (2003) som menar att pedagogen står för tre viktiga delar i barnens språkutveckling. De ska skapa en god, språktillåtande atmosfär, organisera för språk och ska ge barnen ett rikt intag av språk. En tillåtande atmosfär skapas genom att vara goda förebilder och att det är tillåtet att prata på olika språk. Detta kan visas genom att även pedagogerna pratar på olika språk (a.a.). Vi finner även stöd hos Abou – Touk, (2006) som också anser att det i förskolans verksamhet ska råda en öppen och tillåtande miljö där barnen känner att det är tillåtet att prata på sitt modersmål. På detta sätt kan pedagogerna fånga upp barnen på ett annat sätt och bygga broar mellan språken (*Förskoletidningen 6*, 2006).

Även Vygotsky (1987) förespråkar en tillåtande miljö som är öppen för samspel med andra, eftersom barn alltid lär sig mer tillsammans med andra än om de lär sig enskilt. Pedagog A verkar arbeta efter denna teori då denne ibland frågade något barn vad en särskild fras eller mening betydde eftersom denne vill stärka barnets kultur och visa intresse för modersmålet. På så sätt blir barnen starka i båda sina språk och de blir stärkta i sin identitet då de får uppleva att deras modersmål är viktigt och intressant, anser vi.

M1 menar att sagor utvecklar språket. M2 menar att det inte räcker att bara läsa sagan, utan den måste även bearbetas med exempelvis bildillustrationer, teater och musik. Undervisningen måste göras rolig så att barnen får använda alla sina sinnen, enligt M2, vilket vi håller med om. Att arbeta tematiskt kan vara ett sätt att variera undervisningen och samtidigt få in olika ämnen och aktiviteter, anser vi.

Det är viktigt att barnens intresse fångas upp och används i den planerade undervisningen när man vill stimulera invandrarbarn och barn med flerspråkighet (Ladberg, 2003). Vi menar att det är viktigt att ta fasta på barns intresse, oavsett om de är tvåspråkiga eller inte, då alla barn i förskolans verksamhet tränar sitt språk och sin språkutveckling. Däremot menar vi att det är extra viktigt för de tvåspråkiga barnen att pedagogerna ger barnen tid och erbjuder ett varierat utbud av både aktiviteter och material. Då får barnen en möjlighet att träna båda sina språk på ett så stimulerat sätt som möjligt. Vi finner stöd för vår tanke hos Ladberg, (2003) som menar att de vuxna ger barnen ett rikt intag av olika språkliga material, som de sedan kan använda tillsammans med sina kamrater. Denna tillförsel sker genom till exempel sagor, samtal och skönlitteratur. Det är viktigare att pedagogen berättar och läser för barnen än att barnen gör det för pedagogen (Ladberg, 2003). Även M1 ansåg att pedagogerna bör sitta med barnen och tänka på vad barnen gör då de läser olika sagor.

Samtliga pedagoger var överens om att det var viktigt att kommunicera med barnen och uppmuntra barnen att använda sig av det svenska språket i så många olika situationer som möjligt. Pedagog B menade att språket kommer naturligt genom att leka fram det, vilket vi håller med om. Då barnen får uppleva olika aktiviteter som innehåller språkträning på ett stimulerande och utmanande sätt, anser vi att de får ut så mycket mer än om de varit passiva mottagare av information. Då de själva får vara aktiva och samspela och använda sig av exempelvis språkpåsar förstärks både språket och synintrycket, vilket vi menar är ett bra redskap i språkträningen.

Pedagog C berättade att då de läste sagor och berättelser för barn med ett annat språk, använde de sig av bildrika böcker. De barn som inte har språket till fullo får en djupare förståelse då de kan följa sagans händelseförlopp med hjälp av bilderna. Barnen stärks även i sin självkänsla då de kan återberätta sagan med hjälp av bilderna, fastän de inte kan alla orden. Vi tror att fler barn skulle vinna på om detta arbetssätt användes på fler förskolor.

5.2 Betydelsen an modersmålläraren

Både M1 och M2, arbetade för att stärka barnens självkänsla och deras språkutveckling. Skillnaden var att M1 fokuserade mer på att barnen skulle lära sig respektera varandra och sina kulturer. M2 ville att barnen skulle få lära känna sin kultur och det egna hemlandet. Vi anser att detta är två viktiga delar i modersmålsundervisningen och det ena kan inte utesluta det andra. Här finner vi stöd av Hill (1996) som menar att modersmålläraren i sitt arbete bidrar med många olika faktorer som stärker barnet och dess utveckling. Modersmålläraren bidrar med sina kunskaper om hemlandet och den kultur som är rådande där, samt sina kunskaper om modersmålet. Modersmålläraren kan stärka barnen då de får lättare att lära sig svenska om de har sitt modersmål med sig, eftersom språkkunskaper stödjer varandra (Ladberg & Nyberg, 1996). Många modersmållärare vet hur det är att komma till ett nytt land och lära sig ett nytt språk, eftersom många själva har gjort det en gång. De kan även fungera som ett viktigt stöd för barnet, framförallt om de har traumatiska händelser bakom sig (Ladberg, 2000). Detta anser vi är en mycket viktig del för barnens trygghet då modersmålläraren kan förstå barnet på ett annat sätt eftersom de har samma kultur och ofta liknande erfarenheter. Detta kan bidra till att barnet ofta skapar starka känslomässiga band till denne. Modersmålläraren bidrar till stärkt självkänsla hos barnet (a.a.).

Vi menar att modersmållärare har ett uppdrag som är större än att bara lära ut ett modersmål. De arbetar efter samma läroplan som förskolepedagogerna och den enda skillnaden är att de gör det på barnets modersmål. Vi får även stöd i en rapport av Skolverket (*Växelvis på modersmål och svenska*, Skolutredning, Skolverket, 2006) som menar att inom förskolan utvecklar barnen sin identitet och sitt språk. Även de barn som inte är tvåspråkiga har glädje av de olika språkmöten som sker. Genom dessa möten får de en större förståelse för olika kulturer. Detta var något som M2 hade som ett mål i sin verksamhet. Vi anser att även förskolepedagogerna bör använda sig av språkmöten för att alla barn ska få nytta och glädje av varandras erfarenheter.

Är modersmålet väl utvecklat hos barnet, så sker inläringen av andra språket mycket lättare (Hyltenstam, 1996). Flyman Mattson (2006), håller inte med om detta då författaren skriver att en vanlig missuppfattning om tvåspråkighet är att barnets modersmål måste vara långt utvecklat för att barnet skall kunna ta till sig ett andra språk. Flyman Mattsson menar vidare att det inte är sant då två språk kan utvecklas parallellt. Det som krävs är att barnen tillåts att vara delaktiga i sin omgivning samt ha tillgång till språkliga redskap (Förskoletidningen 6, 2006). M1s syfte är att barnen ska integreras i det svenska språket och samhället och arbetar därför tillsammans med förskolepedagogerna på förskolan. M3 arbetar efter samma idé, men menar på att barnen behöver sitt modersmål för att lära sig svenska, då M3 anser att om barnen inte kan sitt modersmål ordentligt kommer de inte heller att lära sig det svenska språket bra. På en av förskolorna arbetade M1 och förskolepedagogerna tillsammans och på så vis talades ständigt två språk parallellt och alla barn kunde vara delaktiga och få förståelse för varandras språk och kulturer. Vi anser att då barnen får två språk samtidigt sker inläringen mycket lättare, framförallt om det sker på ett lekfullt och lustfyllt sett med språkliga redskap och med stöd från omgivningen.

Hyltenstam (1996) anser att språk- och begreppsutvecklingen går parallellt med varandra och stödjer och påverkar ständigt. Barnen behöver sitt modersmål för att kunna utveckla det svenska språket men även för att kunna känna en dubbel kulturtillhörighet (a.a.). Vi ställer oss undrande till att det fortfarande existerar ett motstånd till att barnen talar sitt modersmål, då det kommit så mycket forskning under de senaste åren som pekar på motsatsen. Vår uppgift som pedagoger är att sammanföra barnens olika närmiljöer så att vi inom den pedagogiska verksamheten kan dra nytta av vad barnen har med sig för erfarenheter från hemmet och fa-

miljen. Oavsett om barnen är tvåspråkiga eller inte menar vi, att det finns många vinster med att visa barnen att vi alla har olika uppfattningar och lärdomar och att de kan lära av varandra.

En av de viktigaste uppgifterna modersmåsläraren har, är att utveckla barnens mentala medvetenhet. Utifrån vår undersökning anser vi det styrkt, liksom hos Bergman m. fl. (1992), att det bästa för barnet hade varit om modersmåsläraren hade kunnat ägna sig mer åt undervisning inom olika ämnen istället för att bara arbeta med att översätta vad förskolepedagogerna berättar. Om en integration sker mellan modersmålsundervisning och vardaglig verksamhet på förskolan anser vi att barnen får den ökade kognitiva medvetenhet som Bergman (1992) talar om. M2 arbetade segregerat eftersom att denne ansåg att då de andra barnen inte förstod bosniska gick det inte heller att arbeta integrerat i undervisningen. Där skedde en undervisning med barnen som var helt segregerad från verksamheten, vilket leder till att det inte kan ske en tvåspråkig parallell inläring, enligt oss. Kanske är det inte alltid möjligt att ha en integrerad modersmålsundervisning, men vi anser att det är viktigt att sträva mot ett sådant mål i verksamheten.

Den mest effektiva undervisningen uppnås om modersmålsundervisningen integreras med den ordinarie undervisningen. Barnet får då en bättre användning av sitt modersmål samtidigt som de andra eleverna kan intresseras för den nya kulturen och språket (Ladberg, 2000). Ofta sker modersmålsundervisningen i isolerade klassrum där de övriga barnen aldrig märker av modersmålsundervisningen, vilket är ett arbetssätt som M2 stöder. M3 anser sig arbeta integrerat trots att modersmålsundervisningen sker i ett separat rum med barnen. Vidare menade M3 att det inte skedde någon modersmålsundervisning under samlingar och dylikt. Ytterligare en motsägelse skedde då M3 berättade att om barnen tillexempel är ute så följer modersmålsundervisningen med ut. Hyltenstam (1996) skriver att modersmålsträning i förskolan bör integreras i verksamheten.

Där har barnet möjlighet att utnyttja båda språken i naturliga och vardagliga situationer och tillsammans med personal (a.a). Vi anser inte att M3 arbetar integrerat och vi menar vidare att denne inte verkar ha klart för sig vad det innebär att arbeta integrerat eller segregerat. Detta är en tanke som kommit upp hos oss efter vi bearbetat det insamlade materialet. Hade vi tänkt på detta tidigare skulle vi ha ställt denna fråga som en följdfråga i intervjun med M3. Det räcker inte att dörren är öppen och att vissa barn ibland kommer in för att lyssna, för att arbetet ska vara integrerat menar vi. M3 arbetade inte heller tillsammans med de övriga pedagogerna

under samlingar och dylikt. Vi menar att det fanns ett intresse hos de övriga barnen eftersom de kom in och ville lyssna ibland och M3 kunde ha bjudit in barnen genom att förklara vad de gjorde. Då kunde barnen ha fått fler språkmöten och ändå arbetat tillsammans, istället för segregerat, enligt oss.

På förskola I var det endast M1 som arbetade integrerat enligt pedagog B. Dock menade pedagog B att det ibland krävdes att modersmålsundervisningen sker separat då det är mycket språkkunskap modersmålslärarna kan ge barnen, som inte de vanliga förskolepedagogerna kan. På den andra förskolan skedde ingen integrerad modersmålundervisning alls. Samtliga pedagoger uttryckte en önskan om att modersmålslärarna skulle arbeta mer integrerat. Vi undrar, om inte modersmålslärarna får veta förskolepedagogernas tankar kring detta och tvärtom, hur ska det då kunna ske en förändring? Vi menar att förskolelärarna och modersmålslärarna eventuellt kunde ha tätare kontakt i form av exempelvis veckomöten där samtliga får ta del av varandras planering och tankar.

I en studie av Höök (2006) som redovisas i *Förskoletidningen* framkommer det att både pedagoger och chefer inom förskolan anser att modersmålstöd är något som behövs tills barnen lärt sig det svenska språket (*Förskoletidningen* 6, 2006). En del frågor har kommit upp som vi inte har omedelbara svar på. Eventuellt hade vi kunnat använda oss av dessa frågor om vi gjort en större undersökning. Vi ställer oss frågan om det kan vara därför som mycket av modersmålsundervisningen sker segregerat? Kan det vara så att många modersmålslärare känner att de inte får den plats de behöver i den vanliga verksamheten eftersom det kan tolkas som att det är det svenska språket som är uppnåendemålet? Enligt det sociokulturella perspektivet är det så att barns språk utvecklas då de får vara delaktiga i olika kulturella och sociala omgivningar, vilket vi anser att vår undersökning pekar på.

5.3 Betydelsen av språket i förskolan

I *läroplanen för förskolan* (Lpfö98, 1998) säg att de flerspråkiga barnen ska få möjlighet att utveckla både sitt modersmål och det svenska språket. Barn ska även bli utmanade i sin kommunikation med andra och göras uppmärksamma på sin egen kommunikativa förmåga (a.a). M3 samarbetar med andra modersmålslärare som arbetar inom förskolan och har liknande planeringar och mål även om de jobbar på olika språk. Vi anser att för att kunna uppnå detta så krävs det ett vidare samarbete mellan arbetslaget på förskolan och arbetslaget hos moders-

målslärarna. M3 sade sig ha mål för alla aktiviteter med barnen som de har tillsammans i arbetslaget, men säger sig samtidigt göra allt spontant. Hur kan modersmåsläraren arbeta efter tydliga mål samtidigt som denne anser sig arbeta helt spontant?

I förskolans aktiviteter är det bra om en tolk eller en modersmåslärare kan finnas med och förbereda de flerspråkiga barnen på vad som ska hända under samlingen eller dagen. Barn som inte förstår vad som sägs har svårt att sitta stilla och koncentrera sig någon längre stund (Alleklev & Lindvall, 2000). M1 och M2 är överens när de poängterar att undervisningen måste vara meningsfull för barnen annars tröttnar de och tappar intresset snabbt. Meningsfullhet handlar inte bara om att innehållet ska vara meningsfullt, utan att det även krävs en förståelse för det sagda, enligt oss. En modersmåslärare kan vara till stor hjälp för de barn som inte klarar av att förstå det svenska språket så bra. Enligt M1 är det mycket viktigt att det hela tiden finns en planering för vad som kommer att ske under dagen så att modersmålsundervisningen blir så givande för barnet som möjligt. Vi menar att om det finns ett nära samarbete mellan modersmåslärare och förskolepedagoger kan alla barnen dra nytta av detta, då de får möta verksamhetens aktiviteter på lika villkor och ingen behöver lämna gruppen eller aktiviteten för att gå till modersmålsundervisningen.

Språkforskare har betonat vikten av att barns utgångsläge skiljer sig åt, ofta beroende på den sociala miljön. Förskolan har en stor uppgift att fylla när det gäller att stimulera barnets språkutveckling. I den pedagogiska verksamheten sker möten mellan barn från olika kulturer och därför har pedagogerna möjlighet att minska klyftan mellan de barn som kommer från mindre fördelaktiga språkliga miljöer och de barn som kommer från mer språkligt gynnsamma miljöer (Kåreland, 2001). Vi menar att det inte bara är modersmåslärarna som har ett ansvar för barnens språkutveckling i modersmålet. Modersmåslärare och förskolepedagoger måste samverka för att barnen kan nå en så maximal språkutveckling som är möjligt, på båda språken. M1 arbetar med att barnen ska lära sig varandras kulturer för att kunna förstå och respektera varandra. Detta är en bra grund för barnens vidare identitet och språkutveckling anser vi, eftersom de får lära sig att alla är olika men ändå lika.

5.4 Sagan

Det krävs att sagan bearbetas på flera olika sätt såsom återberättelse, dramatisering och så vidare. Detta är något som förskolepedagogerna också använde sig av, då de under intervjun

berättade att barnen fick träna sig på att återberätta sagan muntligt, genom dramatisering eller teckna den. Vi anser att detta är ett bra sätt att bearbeta läsoplevelsen för barnen och detta är även ett arbetssätt som med fördel kan användas tematiskt. Enligt Lpfö 98 ska förskolan präglas av ett tematiskt arbetssätt där miljön är öppen och inbjudande. Leken och kreativiteten ska främjas samt ta tillvara på barnens lust att lära så att de kan ta till sig nya erfarenheter på så sätt att där ständigt sker ett lärande (Lpfö98, 1998). Enligt M2 så är det viktigt att pedagogen reflekterar vad det är som barnet gör då en saga läses och poängterade att det inte är tillräckligt att endast läsa sagan.

Vi anser att barnen får ut mest av läsoplevelsen då de har tillgång till böcker och en pedagog. Det vill säga att barnen kan titta/läsa i en bok samtidigt som en pedagog är med och aktivt samspelar med barnen för att kunna utmana eller stimulera barnen vidare. Här finner vi stöd hos Alleklev & Lindvall, (2000), som hävdar att då pedagoger läser för barnen så vidgas barnets vyer gällande skönlitteratur. Detta leder i sin tur till att barnen motiveras till att själva vilja lära sig läsa. Pedagogen ska inte enbart läsa för barnen, utan även motivera dem till självständig läsning. Det inkluderar då att göra läsningen till en så lättillgänglig aktivitet som möjligt (Alleklev & Lindvall, 2000).

För att inte tappa kontakten med sin kultur behöver barnen läsa böcker från sina egna länder och på sitt eget språk. De har även behov att läsa lättlästa böcker på svenska, då det kan hjälpa dem att lära sig språket (Kåreland, 2001). M2 arbetade med återberättelse av sagor först och främst för att barnen skulle lära sig läsa och få en bättre förståelse men även att barnen utvecklar sin fantasi. M3 använde sig av både bosniska och svenska sagor och ansåg att barnens uppmärksamhet tränades genom användandet av sagor. Barnen tränas på att se olika ord och att det är spännande att lyssna, enligt M3. Vi anser att barnen här får stora möjligheter att ta till sig sagan på ett sätt som främjar barnens språkutveckling då ett varierat utbud erbjuds (både svenska sagor och bosniska).

Skolan ska ta hänsyn till barnens rättigheter och aktivt arbeta för att stärka barnen i deras identitet, genom att ta tillvara på det kulturarv sagor ger, både på modersmålet samt de svenska (Naucmér m.fl. 1998). Detta anser vi är både värdefullt och viktigt att ta vara på i undervisningen, vilket vi menar att samtliga modersmållärare har gjort. Då barnen får känna att deras kultur är viktig stärks deras självkänsla vilket underlättar den fortsatta språkutvecklingen enligt oss.

Då modersmålläraren läser sagor på barnens modersmål har de samma mål som de vanliga förskolelärarna. Det vill säga, öka barnens intresse för böcker, låta barnen lyssna till det talade språket och koppla samman det med det skrivna och utöka ordförrådet. Nauc ler m.fl. (1998) menar vidare att barn som lever med två kulturen behöver tillgodogöra sig läsupplevelser från böcker som skildrar båda kulturens traditioner och livssyn.

Genom sagorna kan barnens intresse för hemlandets hjältar, kultur och språk väckas, eftersom sagorna ofta är skrivna på ett poetiskt språk som inte alltid kan översättas utan att det förlorar sin rikedom och nyansering (Nauc ler m.fl.1998). Vi menar att det  r oerhört viktigt för de tvåspråkiga barnen att ha känedom om sin kultur och anser att sagor i undervisningen är ett bra verktyg för pedagoger och modersmållärare att använda sig av. Kanske behöver de tvåspråkiga barnen dessa sagor ännu mer än de svenska barnen? De svenska barnen lever i sin kultur medan de tvåspråkiga kanske bara har möjlighet att ta del av sin kultur då de vistas hemma med familjen. Då kan sagor vara ett bra sätt att förmedla känslor, skapa förebilder och ge barnen en känsla för sitt modersmål, tror vi.

Att l sa böcker är ett sätt att ta till sig ett nytt språk och dessa böcker bör ligga på samma nivå som barnens intresse och språkkunskaper. Har de tvåspråkiga barnen kunskaper i sitt modersmål ger detta en bättre grund att stå på då de utvecklar sin identitet och sin delaktighet i både samhället och sin egen kultur (*Växelvis på modersmål och svenska*, Skolutredning, Skolverket, 2006). Därför anser vi att det  r oerhört viktigt att de tvåspråkiga barnen f r lov att tala sitt modersmål på förskolan då de tillbringar så stor del av sin vakna tid i verksamheten. Vidare anser vi att de tvåspråkiga barnen ska få möjlighet att få tala om sin kultur och sitt hemland då familjen är oerhört betydelsefull för barnen. Förskolan ska verka för att ha ett god samverkan mellan hemmet och verksamheten (Lpf 98, 1998). Genom att låta barnen få känna delaktighet i både sitt hemlands kultur samt i den svenska kulturen tror vi att vi som pedagoger även kan tydliggöra för barnen att vi  r alla olika men ändå lika.

Genom modersmålet kan barnen uttrycka känslor och de lär sig även normer, seder och värderingar. Barnen härmar även vana l sare vid tidig ålder, de l tasasl ser, ritar och målar. I teckningarna kan de hämta inspiration från familjens kultur och religion (Fast, 2007). Då de tvåspråkiga barnen kan hämta inspiration och fantasi från både hemlandets sagor och de svenska sagorna, menar vi att en bra grund för parallellinl rning läggs. Vi tror att det är viktigt att lära känna sitt hemlands sägner, myter, folksagor med mera då de ofta har ett visst skrivet språk

som kan vara svårt att hitta i modernare sagor. Vi menar om dessa sagor även berättas i hemmet, finns där igenkänningsfaktorer som kan skapa trygghet för barnen.

M3 använder sagor för att träna barnens uppmärksamhet och ordkunskap och använder sig också av både bosniska och svenska sagor. Dock berättar M3 att om sagan är på svenska återberättas den på bosniska för barnen. Vi anser att det är bra för barnen att höra och läsa bosniska men undrar varför modersmålläraren endast återberättar de svenska sagorna på bosniska? Det finns ofta ett visst prosaspråk i sagor som kan vara svårt att översätta så att alla språknyanser kommer med och återberättas endast sagan, missar barnen den delen av det svenska språket. Här borde vi ha ställt en följdfråga som vidareutvecklade varför M3 inte återberättade svenska sagor. Vi menar att modersmålläraren kunde ha flertalet bosniska sagor men även ta in någon svensk saga i undervisningen. Här kunde de kanske ha arbetat med jämförelser, språkliga eller bildliga och är det något barnen inte förstår kan modersmålläraren vara ett stöd och hjälpa barnen med att översätta.

Pedagog B hade inget mål med att läsa sagor för barnen förutom att lugna dem och planerade inte heller sitt arbete med sagor i verksamheten. Sagor kan, om de används på ett pedagogiskt sätt, stärka barnen i sin kultur och utveckla deras språk. Med pedagogiskt sätt menar vi då att sagor läses för barnen med ett tydligt syfte och mål, samt att det finns en mening med sagan, så att den inte bara läses för läsandet skull exempelvis efter maten.

Barnen får möjlighet att identifiera sig och utveckla empati genom läsning/berättande (Arnberg, 2004). Detta är något vi anser har genomsyrat både pedagogernas samt modersmållärares svar. Den röda tråden de återkommer till att barnen får en större kunskap, bättre ordförråd, utvecklar empati och att med sagans hjälp kan barnens språkutveckling stärkas.

Att använda sig av en speciell karaktär som ett genomgående tema eller för att locka barnen till samspel, anser vi vara ett bra pedagogiskt verktyg. Viktigt att tänka på är, precis som pedagog A framhåller, att alla böcker inte passar alla barn. Då alla är individer och lär sig på olika sätt är det viktigt att ha en karaktär som alla kan identifiera sig med, oavsett kön, ålder och kultur. Att återberätta en saga eller en karaktärs äventyr kan få fler barn aktiva, än om den bara läses högt. Genom att variera arbetssätten får alla barn en möjlighet att möta karaktären och uppgifterna på den nivå där barnet befinner sig, menar vi.

Vi undrar hur det kommer sig att förskola I använder sig av sagor i sin planerade verksamhet, medan förskola II endast läser för barnen efter maten och inte låter barnen ha fri tillgång till böcker? Kan det bero på okunskap? Vi tror att pedagogernas egen inställning till böcker spelar stor roll. Har de inte själva som barn/ungdomar läst mycket böcker eller fått arbeta med skönlitteratur på ett stimulerande sätt där de förstått meningen med arbetet, ser de kanske inte heller nyttan med att använda sig utav böcker i undervisningen.

Som pedagog är det viktigt att uppmärksamma vad barnen leker, hur de leker och använda sig av det i undervisningen, anser vi. Även de yngsta barnen kan se sig själva som läsare och då är vår uppgift att utmana dem vidare och inte avfärda deras försök. Vi tror att ju mer barn läser och får läst för sig, som sagor, desto mer underlättas deras utveckling.

5.5 Slutsats av diskussionen

Vår undersökning kan bekräfta tendenser från vad andra forskare har kommit fram till, nämligen att man kan lära sig två språk parallellt enligt vad både litteraturen och undersökningen visar. Om båda språken är lika långt utvecklade sker ändå ett lärande men vi menar att om barnet har ett starkare modersmål underlättar det andraspråksinläringen. Det ena utesluter inte det andra. Vi menar att det är grundläggande att barnen får tillfälle att tala sitt modersmål i förskolan och att pedagogerna uppmuntrar till samtal på båda språken så att en parallell språkinläring kan ske.

Ett tematiskt arbetssätt kan vara att föredra då de ger barnen ett varierat utbud av aktiviteter som har tydlig struktur. I ett tematiskt arbetssätt där språkets mångfald används får barnen tillfälle att använda sig av alla sina sinnen. Vi anser att språkliga material såsom språkpåsar, flanosagor etcetera är något som kontinuerligt bör användas av pedagogerna för att ge barnen möjlighet till ett lustfyllt lärande. Vi vill betona vikten av att barnens intresse ligger som grund i den planerade verksamheten.

Sagan fyller, enligt oss en funktion för de tvåspråkiga barnen då det underlättar för dem att förstå och kunna göra sig förstådda. Bildrika böcker är ett effektivt läromedel då bilderna berättar en historia för barnet samt konkretiserar händelseförloppet i sagan. Barn kan känna trygghet i en specifik bok som bearbetas kontinuerligt. Genom att barnen får återberätta sagan

får de även träna sitt språk. Sagorna kan även stärka barnens kulturtillhörighet då de får höra berättelser från hemländerna. Genom sagan får barnen uppleva andras kulturer och livsåskådningar. Detta bidrar till en ökad tolerans och respekt för sina kamrater.

Vi anser att vi har fått svar på våra forskningsfrågor under arbetets gång och har kommit fram till att det inte kan göras en jämförelse mellan förskolepedagoger och modersmåls lärare på det sätt vi provade. I vår diskussion har det framkommit att eftersom modersmåls lärarna och förskolepedagogerna inte arbetar på exakt samma sätt och inte efter exakt samma tankar kring pedagogik och didaktik, har vi inte kunnat jämföra denna yrkesgrupp på det sätt vi först trodde. För att kunna göra denna jämförelse anser vi att vi hade behövt göra en mycket vidare undersökning som innefattat fler respondenter från både modersmåls lärare och förskolepedagoger. Arbete inom förskolans verksamhet ser väldigt olika ut, därför finns det förmodligen inte heller ett rätt svar på våra frågor om hur sagor/skönlitteratur kan användas i verksamheten på förskolan.

För att de mål, som står i läroplanen, ska kunna uppnås måste det ske ett vidare samarbete mellan modersmåls lärare och förskolepedagoger. Vi anser att ett integrerat arbetssätt är det som främjar barnens utveckling. I verksamheten idag ser det tyvärr väldigt olika ut. M1 arbetar integrerat, medan M2 arbetar delvis integrerat och M3 arbetar segregerat. Med ett integrerat arbetssätt är det lättare att nå alla barn och få dem intresserade och nyfikna för andra kulturer, samtidigt som det enskilda barnet stärks och får känna att dess språk är viktigt. De intervjuade pedagogerna uttryckte alla en önskan om att modersmåls lärarna skulle arbeta mer integrerat då pedagogerna kände att deras kunskaper om den specifika kulturen och språket inte räckte. Avslutningsvis vill vi poängtera att sagor är ett viktigt redskap och om det används på rätt sätt, kan fylla flera olika funktioner för barn och deras språkutveckling.

6. Vidare forskning

Som vidare forskning tycker vi att det hade varit intressant att undersöka hur sagor används i det genusrelaterade arbetet på förskolan. Ett annat område som har intresserat oss är hur kodväxling, alltså att barnen blandar två eller fler språk, på förskolan kan främjas och hur vanligt förekommande det är att barnen får kodväxla?

7. Sammanfattning

Idag möts barn från olika kulturer på förskolan vilket kräver en större kunskap och medvetenhet om språket och dess betydelse för barnens utveckling. I forskningsbakgrunden tas följande huvudområden upp: kultur på förskolan, förskolans verksamhet, modersmåslärares betydelse, språket betydelse i förskolan samt sagans funktion i detta sammanhang.

Våra frågeställningar är: Hur tänker pedagogerna på förskolan att sagor används i verksamheten?, på vilket sätt kan pedagogerna stärka barnens språkutveckling genom att använda sig av sagor? och på vilket sätt arbetar modersmåslärare med de tvåspråkiga barnens språkutveckling i den pedagogiska verksamheten?

I den empiriska delen genomförde vi intervjuer med tre pedagoger och tre modersmåslärare för att kunna jämföra resultaten med varandra. Utifrån resultaten kunde vi konstatera att M1 arbetade integrerat i verksamheten, M2 arbetade delvis integrerat medan M3 arbetade segregerat i verksamheten. Samtliga pedagoger önskade ett vidare samarbete med modersmåslärarna och alla respondenter arbetade med sagor för att stärka barns språkutveckling, skillnaden var *hur* de arbetade med sagorna. Barnen borde få använda sitt modersmål då de vistas på förskolan i större utsträckning än vad de gör idag, åtminstone att döma av vår undersökning.

Referenslista

- Abou - Touk, H (2006). "Modersmålet - en resurs i leken". *Förskoletidningen*, nr 6, 2006 sida 12 - 17. ISSN: 0348-0364
- Andersson, P, Svantesson Berg, E, Fast, C, Roland, K, Sköld, M. (2000). *Spökägget, att läsa och skriva i förskola och skola*. Örebro: Natur och Kultur. ISBN: 91-27-49945-6.
- Alleklev, B & Lindvall, L (2000) *Listiga räven – läsinlärning genom skönlitteratur*. Falun: En bok för alla AB. ISBN: 91-7221-161-X
- Almqvist, K. m.fl., (1990). *Flyktingbarn*. Utbildningsförlaget: Kristianstad. ISBN: 91-47-03246-4.
- Amborn, H, Hansson, J. (2002), *Läsglädje i skolan: en bok om litteraturundervisning tillsammans med slukarålderns barn*. Stockholm: En bok för alla. ISBN: 91-7221-045-1
- Arnberg, L. (2004). *Så blir barn tvåspråkiga*. Stockholm: Wahlström & Widstrand. ISBN: 91-46-21072-5.
- Bergman, P, Sjöqvist, L, Bülow, K, Ljung, B. (1992). *Två flugor i en smäll: att lära på sitt andra språk: teori, praktik och språkbedömningsschema för alla som undervisar invandrarelever*. Stockholm: Liber AB. ISBN: 91-21-11637-7
- Denscombe, M (2000) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-01280-2
- Flyman Mattson, A (2006). "Flerspråkig förskola". *Förskoletidningen*, nr 6, 2006, sida 33 - 37. ISSN: 0348-0364
- Förenta Nationernas konvention om barns rättigheter*, artikel 26 andra stycket, artikel 29 c, (1990). <http://www.bo.se/adfinity.aspx?pageid=44#29>
- Hill, M. (1996). *Invandrarbarns möjligheter Om hemspråksundervisning och språkutveckling*. Rapport/Institutionen för pedagogik, Göteborgs universitet, ISSN: 0282-2164, 1996:05.
- Höök, K (2006). "Policy för modersmål". *Förskoletidningen*, nr 6, 2006, sida 4 - 9. ISSN: 0348-0364
- Kjersén Edman, L, (2002). *Barn och ungdomsböcker genom tiderna*. Stockholm: Bokförlaget Natur och kultur. ISBN: 91-27-72291-0
- Kåreland, L.(1980). *Möte med barnlitteraturen*. Lund: Liber läromedel. ISBN: 91-40-30334-9
- Kåreland, L. (2001). *Möte med barnboken - Linjer och utveckling i svensk barn – och ungdomslitteratur*. Uddevalla: Bokförlaget Natur och kultur. ISBN: 91-27-08566-x
- Ladberg, G. (2000). *Skolans språk och barnets – att undervisa barn från språkliga minoriteter*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-01296-9.

Ladberg, G. (2003). *Barn med flera språk 3: e upplagan*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 978-91-47-05199-1

Ladberg, G, Nyberg, O. (1996). *Barnen och språken – Tvåspråkighet och flerspråkighet i familj och förskola*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-00126-6.

Naucmér, K, Welin, R Ögren, M (1998). *Kultur – och språkmöten, Om tvåspråkigt arbetssätt i förskolan*. Stockholm: Utbildningsförlaget. ISBN: 91-47-02810-6

Tuomela, V. (2001). *Tvåspråkig utveckling i skolåldern – en jämförelse av sverigefinska elever i tre undervisningsmodeller*. Stockholm: Universitet. ISBN: 91-7265-287-X

Tvåspråkiga barn och skolframgång – mångfalden som resurs. Axelsson, M. (1999). Stockholm: Repro Print AB. ISBN: 91-973640-0-2.

Tvåspråkighet med förhinder? Invandrar – och minoritetsundervisning i Sverige. Hyltenstam, K (Red). (1996). Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-61441-1

Boken om läsning: en handbok om barns språk- och läsutveckling. Ljungström V & Hansson C. (Red). (2006) Stockholm: Barnens bokklubb. ISBN: 91-85904-40-6

Skolverket: Beijer, M. (2006). *Växelvis på modersmål och svenska: Språk och kunskapsutveckling för flerspråkiga barn och ungdomar*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling. ISBN: 91-85589-07-1

Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplan för förskolan: Lpfö 98*. Stockholm: Skolverket och Fritzes.

Vygotsky, L S. (1987). *The collected works of L. S. Vygotsky. Volume 1. Problems of General Psychology., including the volume Thinking and speech*. Edited by, Robert W Rieber, Aaron S Carton. New York: Plenum Press. ISBN: 0-306-42441-X

Internetadresser:

Nationalencyklopedins Internettjänst, NE.se

http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=257650&i_word=modersm%e51

Informationen hämtad: 06.12.2007, kl: 09.40

Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS_15.pdf

Informationen hämtad: 6.12.2007, kl: 10.50

Bilagor 1

Intervjufrågor förskolepedagog

1. På vilket sätt använder du dig av skönlitteratur/sagor i verksamheten? Hur? Varför/varför inte?
2. Vad har du för mål med arbetet med skönlitteratur/sagor?
3. På vilka andra sätt tänker/planerar du verksamheten för att stärka barnens språkutveckling?
4. Vilka vinster ser du med att använda skönlitteratur/sagor?
5. Finns det modersmåls lärare som är integrerade i verksamheten? Om ja, på vilket sätt samarbetar ni? Om inte, hur resonerar du kring det?
6. Har du sett någon skillnad på hur två/flerspråkiga barn tar till sig sagor? Om ja, på vilket sätt?
7. Vad anser du har störst betydelse: att pedagogen läser för barnet eller att barnet själv tittar och bläddrar i böcker eller eventuellt berättar för sina kamrater?
8. Hur ser språkmiljön ut hos er? Får barnen tala sitt modersmål eller talas det bara svenska? Utveckla gärna dina tankar om detta.

Bilaga 2

Intervjufrågor modersmåslärare

1. På vilket sätt använder du dig av skönlitteratur/sagor i ditt planerade arbete? Hur? Varför/varför inte?
2. Vad har du för mål med arbetet med skönlitteratur/sagor?
3. På vilka andra sätt tänker/planerar du verksamheten för att stärka barnens språkutveckling?
4. Ser du några vinster med att använda skönlitteratur/sagor? Vilka?
5. Arbetar du integrerat i förskoleverksamheten? På vilket sätt? Om inte, hur arbetar du?
6. Vilka styrkor har du som modersmåslärare? Vilka fördelar får de barn som har både modersmåslärare och förskolepedagoger till sitt förfogande?
7. Vad anser du har störst betydelse: att pedagogen läser för barnet eller att barnet själv tittar och bläddrar i böcker eller eventuellt berättar för sina kamrater?